

TEXNOLOGIYA FANIDA AMALIY FAOLIYAT ORQALI O'QUVCHILARNING KASBIY YO'NALGANLIGINI RIVOJLANTIRISH

Qurbonmurotov Eldor Abdusaidovich

Termiz davlat pedagogika institute mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. *Maqolada texnologiya fanida amaliy faoliyat orqali o'quvchilarning kasbiy yo'nalganligini rivojlantirish masalasi yoritiladi. Amaliy topshiriqlar o'quvchida kasblar mazmunini anglash, mehnat jarayonidagi mas'uliyatni his etish, texnologik jarayonni rejalashtirish va o'z qobiliyatini baholash imkoniyatini yaratishi asoslanadi.*

Kalit so'zlar: *kasbiy yo'nalganlik, amaliy faoliyat, texnologiya fani, mehnat madaniyati, kasbga qiziqish, kompetensiya*

KIRISH

Kasbiy yo'nalganlik maktab davrida shakllanadigan muhim shaxsiy-pedagogik jarayonlardan biridir. O'quvchi kasbni faqat nomi, ijtimoiy mavqei yoki tashqi tasavvur orqali emas, uning real faoliyat mazmuni orqali anglaganda tanlov ongli bo'ladi. Texnologiya fani aynan real faoliyatga yaqinligi sababli kasbiy yo'nalganlikni rivojlantirish uchun qulay didaktik maydon yaratadi.

Amaliy faoliyat o'quvchiga ishlab chiqarish, dizayn, xizmat ko'rsatish, texnik ijodkorlik, hunarmandchilik va raqamli loyihalash elementlarini sinab ko'rish imkonini beradi. Har bir topshiriq kasbga xos ayrim vazifalarni modellash tiradi. Ushbu jarayonda o'quvchi o'z qiziqishi, qobiliyati va mehnatga munosabatini tahlil qiladi.

Maqolaning maqsadi texnologiya fanida amaliy faoliyat asosida kasbiy yo'nalganlikni rivojlantirishning pedagogik shartlarini aniqlashdan iborat.

METODLAR

Tadqiqotda kasbiy yo'naltirish, texnologik kompetensiya va amaliy ta'limga oid nazariy manbalar tahlil qilindi. Amaliy topshiriqlarning kasbiy mazmunini aniqlash uchun faoliyat komponentlari tahlili qo'llandi. Dars vazifalari kasbiy bilish, amaliy sinov, o'zini baholash va reflektiv qaror bosqichlari bo'yicha sharhlendi.

Kasbiy yo'nalganlikni rivojlantirishda uch pedagogik shart ajratildi: kasbga xos vaziyat yaratish, o'quvchining amaliy ishtirokini ta'minlash, faoliyat natijasi va shaxsiy qiziqishni reflektiv bog'lash. Ushbu shartlar texnologiya darsining mazmuni bilan bevosita bog'liq.

Tahlilda soxta empirik raqamlar kiritilmadi. Maqola amaliy faoliyatning kasbiy yo'naltiruvchi imkoniyatlarini metodik jihatdan asoslashga qaratildi.

NATIJALAR

Amaliy faoliyat kasbiy yo'nalganlikni rivojlantirishda birinchi navbatda kasb mazmunini konkretlashtiradi. O'quvchi konstruktor, dizayner, texnik, tikuvchi,

duradgor, muhandis yoki servis xodimi faoliyatidagi ayrim vazifalarni o'quv sharoitida bajarib ko'radi. Bunday tajriba kasb haqidagi umumiy tasavvurni amaliy bilimga aylantiradi. Ikkinchi natija mehnat jarayonidagi mas'uliyatni anglash bilan bog'liq. Mahsulot sifati, xavfsizlik, vaqt, resurs va foydalanuvchi ehtiyoji o'quvchiga kasbiy faoliyatning ijtimoiy ahamiyatini ko'rsatadi. Kasb faqat daromad manbai emas, sifatli natija uchun javobgarlik maydoni sifatida qabul qilinadi.

Uchinchi natija o'z qobiliyatini baholashda ko'rinadi. O'quvchi qaysi amaliy operatsiyani yaxshi bajarayotgani, qaysi bosqichda qiynalayotgani, qaysi faoliyat turiga qiziqishi kuchliroq ekanini tahlil qiladi. Ushbu refleksiya kasbiy tanlovning ongli shakllanishiga yordam beradi. To'rtinchi natija texnologik kompetensiya va kasbiy yo'nalganlikning o'zaro bog'lanishidir. Texnologik vazifani mustaqil rejalashtirgan, mahsulot yaratgan va natijani himoya qilgan o'quvchi kasbga doir real talablarni yaxshiroq anglaydi.

MUHOKAMA

Texnologiya darsida kasbiy yo'naltirish yuzaki targ'ibot shaklida qolmasligi kerak. Kasb haqida ma'ruza o'quvchi qiziqishini uyg'otishi mumkin, lekin barqaror yo'nalganlik faoliyat tajribasi orqali shakllanadi. Shu sababli amaliy topshiriqlar kasb elementlarini tabiiy modellashirishi zarur. Kasbiy yo'nalganlikni rivojlantirishda loyiha faoliyati alohida ahamiyatga ega. Loyiha jarayonida o'quvchi buyurtmachi ehtiyoji, mahsulot vazifasi, sifat talabi va taqdimot madaniyatini hisobga oladi. Ushbu jihatlar real kasbiy faoliyatga yaqin tajriba yaratadi.

O'qituvchi amaliy topshiriqdan keyin reflektiv suhbat tashkil etishi muhim. "Qaysi jarayon sizga qiziqarli bo'ldi?", "Qaysi kasb bilan bog'liq vazifani bajardingiz?", "Natija sifati uchun qanday mas'uliyat sezildi?" kabi savollar kasbiy o'zini anglashni faollashtiradi. Kasbiy yo'nalganlikni baholashda faqat qiziqish darajasi emas, faoliyatga munosabat, mas'uliyat, mustaqil qaror, hamkorlik va o'zini tahlil qilish belgilariga tayanish maqsadga muvofiq.

Kasbiy yo'nalganlikning rivojlanishi o'quvchining o'zini faoliyat ichida sinashi bilan bog'liq. Texnologiya fanida amaliy ish jarayoni o'quvchiga "men qaysi ishni bajara olaman", "qaysi jarayon menga qiziq", "qaysi mas'uliyatni his qilaman" degan savollarga tajriba asosida javob topishga yordam beradi. Amaliy faoliyat kasbga oid stereotiplarni kamaytiradi. O'quvchi ayrim kasblarni faqat tashqi belgilari orqali emas, mehnat jarayonidagi rejalashtirish, aniqlik, xavfsizlik, muloqot va sifat talablariga qarab baholay boshlaydi. Bu kasbiy tanlovni ongliroq qiladi.

Texnologiya darsidagi kasbiy yo'naltirish jinsiy yoki ijtimoiy stereotiplarga tayanmasligi zarur. Har bir o'quvchi turli texnologik faoliyat turlarida o'z qobiliyatini sinab ko'rishi, ijodiy va texnik imkoniyatini namoyon qilishi kerak. Integrativ topshiriqlar bunday imkoniyatni kengaytiradi. O'qituvchi amaliy faoliyatni kasbiy kontekst bilan boyitishi mumkin. Masalan, mahsulot sifatini nazorat qilishda texnolog, eskiz tayyorlashda dizayner, material tanlashda konstruktor, taqdimotda loyiha

menejeri faoliyati eslatiladi. Kasb mazmuni vazifa ichida ochilganda samaraliroq bo'ladi.

Kasbiy yo'nalganlikni rivojlantirish uchun darsdan keyingi refleksiya zarur. O'quvchi bajarilgan ishni shaxsiy qiziqish, qobiliyat va kelajak rejalari bilan bog'laydi. Shunda texnologiya fani kasb tanlashga bevosita ta'sir qiluvchi pedagogik vositaga aylanadi. Amaliy faoliyat va kasbiy yo'nalganlik o'rtasidagi bog'lanish ota-ona va mahalla hamkorligi bilan ham kuchayishi mumkin. Maktabdagi loyiha mahalliy hunarmandchilik, servis, ishlab chiqarish yoki raqamli xizmatlar haqidagi ma'lumotlar bilan boyitilsa, o'quvchi kasbni real ijtimoiy muhitda ko'ra boshlaydi.

XULOSA

Texnologiya fanidagi amaliy faoliyat o'quvchilarning kasbiy yo'nalganligini rivojlantirish uchun kuchli pedagogik imkoniyat yaratadi. Amaliy topshiriq kasb mazmunini konkretlashtiradi, mehnatga mas'uliyatli munosabatni shakllantiradi va o'quvchining o'z qobiliyatini baholashiga yordam beradi. Kasbiy yo'nalganlikni samarali rivojlantirish uchun texnologiya darslari kasbga xos vaziyat, loyiha-amaliy faoliyat va reflektiv tahlil asosida tashkil etilishi lozim.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-637-son. 2020-yil 23-sentabr.
2. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education: A Tool on Whose Terms? Paris: UNESCO, 2023.
3. OECD. OECD Learning Compass 2030: A Series of Concept Notes. Paris: OECD Publishing, 2019.
4. International Technology and Engineering Educators Association. Standards for Technological and Engineering Literacy. Reston, VA: ITEEA, 2020.
5. Dewey J. Experience and Education. New York: Macmillan, 1938.
6. Kilpatrick W.H. The Project Method. Teachers College Record, 1918, 19(4), 319–335.
7. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
8. Kolb D.A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1984.